

Medisch Spectrum Twente, een topklinische omgeving

Medisch Spectrum Twente, een topklinische omgeving

Medisch
Spectrum
Twente,
een topklinische
omgeving

Trots

Voor u ligt een uitgave van Medisch Spectrum Twente over de nieuwbouw van het ziekenhuis in Enschede. MST heeft in januari 2016 het nieuwe ziekenhuis, gebouwd volgens de laatste inzichten, in gebruik genomen. Het ziekenhuis heeft uitsluitend eenpersoonskamers, het is energiezuinig en duurzaam. Alle voorzieningen zijn gesitueerd rond vijf atria (binnenpleinen), overkapt met een glazen stolp.

Het ziekenhuis aan de Haaksbergerstraat blijft in gebruik en wordt deels verbouwd voor de huisvesting van een aantal niet direct patiëntgebonden afdelingen, zoals de apotheek, de laboratoria, de sterilisatieafdeling en stafafdelingen. Het gebouw aan het Ariensplein verliest de functie als ziekenhuis en wordt afgestoten.

In deze publicatie informeren wij u over de overwegingen die vooraf gingen aan de bouw, het bouwproces, de waarden van het gebouw en de kunst opdrachten. Wij zijn er trots op dat wij de inwoners van Enschede, maar ook elders vanuit Twente, kunnen ontvangen in een centraal gelegen, modern, patiëntgericht topklinisch ziekenhuis en dat de medewerkers kunnen beschikken over een gebouw met goede faciliteiten, waarin het prettig werken is.

Bas Leerink

Voorzitter Raad van Bestuur

Nieuw Medisch Spectrum Twente

In het centrum van Enschede is een nieuw ziekenhuis gebouwd. Januari 2016 is het nieuwe Medisch Spectrum Twente aan het Koningsplein in gebruik genomen. Hoe kwam dit bijzondere gebouw tot stand? Welke uitgangspunten lagen eraan ten grondslag?

TOPKLINISCH ZIEKENHUIS

Medisch Spectrum Twente (MST) is een topklinisch ziekenhuis. Patiënten kunnen er onder meer terecht voor bijzondere specialismen als neurochirurgie, traumatologie, cardiochirurgie en hemato-oncologie. Het werkgebied van MST strekt zich uit tot ver buiten Twente, zelfs tot in Duitsland.

MST is een opleidingsziekenhuis waar coassistenten, artsen in opleiding tot specialist, verpleegkundigen en andere beroepsgroepen worden geschoold en getraind. MST heeft taken en voorzieningen die bij een academisch ziekenhuis horen. Dit komt mede door de relatief grote afstand van de regio Twente tot academische centra. Er zijn veel contacten met de Universiteit Twente. Meerdere medisch specialisten van MST zijn er hoogleraar.

Daarnaast is MST het basisziekenhuis voor de stad Enschede en oostelijk Twente. MST biedt een breed pakket aan tweedelijnszorg aan de inwoners van dit gebied. MST doet dat in nauwe samenwerking met de huisartsen en andere eerstelijns zorgverleners. Het ziekenhuis is onderdeel van een breed netwerk aan zorgvoorzieningen. Voor goede aansluitingen in dit netwerk en om de zorg dicht bij de patiënten in het werkgebied te brengen, heeft MST naast de hoofdvestiging in Enschede ook een nevenvestiging in Oldenzaal voor poliklinisch consult en dagbehandeling en buitenpoliklinieken in Haaksbergen en Losser. De vestiging in Oldenzaal is recent gerenoveerd en in oktober 2015 in gebruik genomen. In de wijze waarop de zorg wordt aangeboden, wil MST samen met de patiënt een zorgtraject afspreken, waarin de patiënt centraal staat; centraal in de zorglogistiek en in de wijze waarop de patiënt wordt behandeld en verzorgd.

WAAROM NIEUWBOUW?

MST is in 1990 ontstaan uit een fusie van twee ziekenhuizen in het centrum van de stad. Ze werden verbonden met een 250 meter lange loopbrug. Zowel het gebouw aan het Ariënsplein als aan de Haaksbergerstraat was technisch en economisch verouderd, ondanks tal van aanpassingen.

Het werken op twee locaties was, weliswaar verbonden door een loopbrug, niet handig. Het betekende dubblures in de voorzieningen en een belemmering voor een efficiënte logistiek. Nieuwbouw was onvermijdelijk. De voltooiing van de nieuwbouw aan het Koningsplein, hartje Enschede, vormt de afronding van het fusietraject. Enschede is een van de laatste steden in Nederland waar de revitalisering en schaalvergroting van ziekenhuizen, die in jaren '80 van de vorige eeuw begon, gestalte kreeg. De opdracht aan het projectbureau Nieuwbouw en het architectenbureau IAA Architecten dat het gebouw ontwierp, luidde: *ontwerp en realiseer een ziekenhuis voor de hoofdlocatie in Enschede waar de patiënt als gast wordt ontvangen. Laat de nieuwbouw aansluiten bij de bestaande gebouwen aan de Haaksbergerstraat, zodat daar ondersteunende functies kunnen worden gehuisvest, zoals de apotheek, het laboratorium, de goederenoverslag en kantoren.*

PATIËNTGERICHT

Het ziekenhuis is ontworpen om complexe zorg te kunnen verlenen. Patiënten hebben steeds vaker verschillende ziektes tegelijkertijd. Complexe ziektebeelden vragen om een patiëntgeoriënteerde inrichting van de behandeling en een gebouw dat dit mogelijk maakt. De patiënt staat centraal en moet gemakkelijk door verschillende artsen tegelijk of na elkaar kunnen worden gezien en geholpen.

Tegelijkertijd is er sprake van meer poliklinische behandelingen en een kortere ligduur voor patiënten. Was een ziekenhuis vroeger een logistieke puzzel die werd gestuurd door het stroomlijnen van het arbeidsproces, nu is er sprake van een patiëntgericht proces en een gebouw dat dit faciliteert. Zorgconcepten moeten er gemakkelijk in kunnen worden aangepast.

In het nieuwe MST wordt patiëntgericht gewerkt, worden gastvrijheid en service geboden en wordt kwalitatief hoogwaardige zorg verleend. Het gebouw is prettig om in te verblijven voor zowel patiënten als medewerkers. Het voldoet aan de eisen van duurzaamheid.

De visie en ambitie zijn tot stand gekomen in samenspraak met vijftig gebruikersgroepen, resulterend in een functioneel en ruimtelijk programma van eisen. Tevens is zo draagvlak gecreëerd, hetgeen de sleutel bleek voor een succesvolle bouwfase.

De derde verdieping vormt het hart van het gebouw. Hier bevindt zich de operatieafdeling met tien algemene operatiekamers, drie operatiekamers voor hartchirurgie en twee hybride operatiekamers.

In een hybride ok's hebben ingrepen plaats op het terrein van de hart- en vaatchirurgie, onder doorlichting met een zogeheten angiograaf. Daarmee kunnen bloedvaten goed in beeld worden gebracht. De patiënt hoeft hierdoor voor complexe en meervoudige ingrepen slechts eenmaal narcose te ondergaan.

Op de derde verdieping bevinden zich ook de afdelingen voor intensieve zorg, zoals de algemene intensive-care, de cardio-care, de hartkatheterisatiekamers (dotterafdeling) en de thorax intensive-care. Het huisvesten van deze intensieve zorgonderdelen op deze verdieping was cruciaal. Ze horen bij elkaar te liggen en moesten zodoende een plek te krijgen op één verdieping.

De combinatie van de handvorm en het huisvesten van deze afdelingen op de derde verdieping heeft de uiteindelijke vorm van het gebouw bepaald. Toen dat allemaal 'paste', kon de rest van het gebouw worden ontworpen.

KLINISCHE CENTRA EN DUURZAAM GEBOUW

Het ziekenhuis is thematisch ingericht. Specialismen die raakvlakken hebben met elkaar, zijn waar mogelijk, gehuisvest rond een van de atria. Artsen, verpleegkundigen en andere professionals die nauw met elkaar samenwerken bij de zorg voor een bepaalde groep patiënten, werken ruimtelijk gezien dicht bij elkaar. Hiermee wordt voorkomen dat de patiënt grote afstanden moet afleggen. Zo is een zekere kleinschaligheid ontstaan in een groot gebouw.

Architectonisch wordt het gebouw gekenmerkt door een 'kamstructuur' die is overkapt met een stulp. Hierdoor zijn grote binnenpleinen ontstaan. Die geven het gebouw een grote ruimtelijke en functionele meerwaarde. De stulp vormt een extra 'schil', waardoor het buitengeveloppervlak vermindert en dus het energieverbruik lager is. Andere maatregelen ter verhoging van het comfort zijn betonkernactivering (vloerverwarming) en 'gedifferentieerde verwarming' op de patiëntenkamer door middel van een verwarmings-element boven het bed. Dit element is geïntegreerd in het plafond.

Verder is een systeem voor warmte-koudeopslag in de bodem aangelegd.

NIEUW STILTECENTRUM

Bij het nieuwe MST is een kapel/stiltecentrum gerealiseerd. Het bestaat uit een voorgalerij die toegang geeft tot het eigenlijke stiltecentrum en tot een kleine kapel. Daar bevinden zich een doopvont/waterbekken met stromend water en een beeld waar kaarsjes kunnen worden gebrand.

Het stiltecentrum biedt de patiënt en bezoeker gelegenheid gevoelens een plaats te geven. Het is een ruimte waar meditatie, concerten voor kamermuziek en de wekelijkse viering op zondag plaatshebben. De kunstwerken in de kapel/stiltecentrum zijn gemaakt door Twentse kunstenaars. Het waterbekken is gemaakt door Guusje Beverdam, het beeld door Bert Nijenhuis en de deuren door Hieke Luik.

Dankzij sponsors is geld bijeengebracht voor de kunstwerken, de inrichting van de kapel/stiltecentrum en de aanschaf van een nieuw kistorgel.

ONTWERPERS VAN NAAM

De ontwerpers voor de nieuwbouw van MST zijn geselecteerd in een onderhandse procedure. IAA Architecten had in 2007 bij MST inmiddels een goede reputatie opgebouwd, als ontwerpbureau van de herstructureringen en renovaties ten gevolge van de fusie tussen de twee stedelijke ziekenhuizen, en van het in 2008 in gebruik genomen Vrouw en Kind Centrum.

Arup is gekozen uit een *shortlist* op basis van de referenties, de visie en de aanbidding van het ingenieursbureau. 'Proven performance' was een belangrijk criterium bij de keuze voor beide bureaus.

In de visie van de opdrachtgever moet een ontwerper kritisch en uitdagend zijn, echter zonder het commitment met de projectuitgangspunten en (financiële) kaders uit het oog te verliezen.

De keuze was nadrukkelijk gelieerd aan de personen Harry Abels (architect, directeur IAA Architecten) en Jaap Wiedenhoff (adviseur, directeur Arup, nu ABT).

De opdrachtgever hechtte in de keuze van ontwerpers veel waarde aan de 'klik' en de relatie. Immers, nadat is vastgesteld dat ontwerpbureaus en/of de ontwerpers goed zijn toegerust voor de ontwerpogave, dan ligt het grootste faalrisico in de relatie.

Gedurende de gehele looptijd van het project is veel aandacht geweest voor gedragingen, over en weer, die de relatie (negatief) zouden kunnen beïnvloeden.

Na gereedkomen van het voorlopig ontwerp is eind 2010 een bouwteam gevormd met de inmiddels geselecteerde aannemers en installateurs, met als opdracht het ontwerp nader uit te werken in een bestek. Gezien de substantiële toename van het aantal deelnemers in het proces, is expliciet aandacht besteed aan bevestiging van 'normen en waarden' die inmiddels van kracht waren in het project. Die zijn vastgelegd in een projectteamovereenkomst en het zogenaamde 'noaberstatuut'. Noaberschap is in het oosten van het land een traditie die wordt gekenmerkt door hulp en samenwerking binnen de gemeenschap.

Vanaf de start van het ontwerp- en bouwtraject is het bureau ptg-advies nauw betrokken geweest. Kees Pieterse is een belangrijke adviseur en vraagbaak geweest bij strategische en tactische beslissingen en budgettaire vraagstukken. Ook de gemeente Enschede heeft indirect bijgedragen aan het ontwerp en de realisatie van het ziekenhuis in de binnenstad. Zij heeft diverse aanpassingen aan de Van Heek parkeergarage gerealiseerd en deze via een tunnelverbinding met het ziekenhuis verbonden. Ook is de Koningstraat en de Beltstaat heringericht en is er een geheel nieuw voorplein, het Koningsplein, gerealiseerd. De gemeente Enschede heeft hier een grote inspanning geleverd.

ZORGVULDIG PROCES

Bij de ontwikkeling van de nieuwbouw van het MST is in een vroegtijdig stadium de keuze gemaakt om de uitvoerende partijen te betrekken bij de planuitwerking. De ontwerpers hebben het programma van eisen en de ambities van de opdrachtgever vertaald in een voorlopig ontwerp, bestaande uit een architectonisch deel, een constructief deel, een ruimtelijk deel en een techniekconcept. Ook zijn door de opdrachtgever de maximale budgettaire kaders vastgesteld.

Op basis van deze stukken heeft de selectie van de bouwkundig aannemer en de installateur plaatsgevonden. Gezien de omvang van het werk en uit oogpunt van risicospreiding, zowel aan de kant van de opdrachtnemers als die van de opdrachtgever, is een bouwcombinatie en een installatiecombinatie gevormd bestaande uit respectievelijk twee grote bouwkundige aannemers en drie grote. Vervolgens is met alle partijen een bouwteam gevormd, met de opdrachtgever als voorzitter.

Afspraken zijn onder meer vastgelegd in de bouwteamovereenkomst. Nadat het bouwteam de projectdoelen had bereikt, is de uitvoering aan de bouwcombinatie, met de installatiecombinatie in onderaanneming, opgedragen.

Marien Breedijk

Alp Buitelaar

Projectbureau nieuwbouw MST

Een gezonde omgeving

Ziekenhuizen werden lang als een “verkeerskundige puzzel” gezien door architecten en adviseurs. De route die de dokter moest afleggen bepaalde vaak de logistiek. Tegenwoordig ontwerpen we ziekenhuizen als *environment* waar het prettig verblijven is, waar de patiënt of bezoeker zich op zijn gemak voelt, waar het gebouw zorgt voor een kalme, aangename sfeer. Waar de medewerkers trots zijn op het gebouw waarin ze mogen werken omdat het een ruimtelijk en architectonisch aantrekkelijke omgeving is.

We noemen dit een *healing environment* omdat het een architectonisch concept is waarbij gezorgd wordt dat de omgeving van behandeling en verzorging van patiënten zo is, dat men het gevoel heeft nog zelf in staat te zijn invloed op zijn of haar omgeving uit te oefenen, ondanks de soms volstrekt afhankelijke positie waarin men als patiënt verkeert. Uit onderzoek van met name professor Kirk Hamilton uit de VS is gebleken dat het welbevinden van patiënten een grote invloed heeft op het genezingsproces. Natuurlijk gaat het hierbij om daglicht, groen, uitzicht, kleur en een interessante ruimtelijkheid. Maar bovenal is de mate waarin de mens nog in staat is zelf zijn privacy te handhaven van groot belang.

In dit ziekenhuis hebben we voor eenpersoonskamers gekozen en daar is veel en lang over gediscussieerd. Onderzoek heeft uitgewezen dat de tijd die een arts zich veroorlooft voor een gesprek op een eenpersoonskamer langer is dan die op een meerbedskamer. We weten ook dat de diepgang van het gesprek toe neemt naarmate de privacy van arts en patiënt groter is. Patiënten durven openhartiger te spreken en artsen krijgen de kans daardoor nauwkeuriger te vragen en daarbij is overeenkomstig ook de kwaliteit van de diagnose gebaat. De eenpersoonskamer zorgt voor een eigen wereld binnen een omgeving die veelal technisch, afstandelijk en anoniem is. Men kan zijn of haar familie ontvangen in een eigen setting, geliefden kunnen eventueel blijven slapen. Emotionele momenten kan men in alle rust verwerken.

Bovendien is de eenpersoonskamer niet alleen aangenaam maar ook veel veiliger in een zo besmettingsgevoelige omgeving als een ziekenhuis.

We hebben geprobeerd dit gebouw zo te ontwerpen dat iedere bezoeker steeds weet waar hij of zij zich bevindt ten opzichte van de plek waar men het gebouw binnenkwam. Oriëntatie en overzicht, plekken “met rugdekking” zorgen voor een veilig gevoel in een grote, anonieme wereld. Patiënten zijn vaak niet op hun gemak vanwege de onzekerheid over wat gaat komen. We bieden een wachtplek die tevens een prettige plek is, waar je rustig kunt zitten aan de rand van een atrium en waar het toch duidelijk is wanneer je aan de beurt bent om te worden gezien door een arts. Zo zorgen we voor de balans tussen geborgenheid en helder overzicht.

Patiënten die opgenomen zijn en intern verblijven, willen we zo lang mogelijk het ritme van dag en nacht, van licht en donker, van drukte en rust laten ervaren. Om te voorkomen dat men de beleving van de dagelijkse realiteit kwijt raakt en eventueel in een delirium terecht komt. Onderzoek heeft uitgewezen dat men ook bij medisch –technisch zeer gecompliceerde behandelingen niet verstoken moet blijven van een gevoel van het ritme van het dagelijks leven. Daarom is er bijna overal uitzicht op de openbare voor het publiek toegankelijke gebieden van het ziekenhuis.

ZIEKENHUIS IN DE STAD

Het MST heeft er bewust voor gekozen midden in de binnenstad van Enschede haar domicilie te behouden. Er gingen veel stemmen op die vroegen waarom in Twente niet een centralere plek kon worden gekozen. Men dacht daarbij al snel aan een plek langs de snelweg ergens tussen de Twentse gemeenten in. Dat is bewust niet gedaan omdat het MST ervan overtuigd is dat de zieke mens niet aan de stadsrand hoort te worden verzorgd met uitzicht op het weliswaar mooie landschap, maar ver van de bewoonde wereld. De opvatting is dat de mens, ook als hij ziek is, deel zou moeten blijven uitmaken van de maatschappij, deelgenoot zou moeten zijn van het dagelijks leven en daar niet van gesepareerd moet worden. Daarom ligt dit ziekenhuis op loopafstand van de grote weekmarkt op dinsdag en zaterdag, op het Van Heekplein en midden in het winkelgebied van Enschede. Vanuit de kamers ziet en voelt men de dynamiek van de stad en in de centrale hal op de begane grond waar de receptie, een aantal winkels en het grote restaurant zich bevinden lopen buiten en binnen, stad en ziekenhuis organisch in elkaar over.

Dat geldt natuurlijk ook voor de bezoekers van de patiënten en de medewerkers die gemakkelijk het bezoek aan het ziekenhuis kunnen combineren met een bezoek aan de haringkraam, de groentestral op de markt, of de winkels in de directe omgeving. De omgeving van de zieke is een natuurlijke omgeving in het stedelijk leven gebleven. Dat was vroeger bijna altijd het geval, ziekenhuizen waren belangrijke gebouwen in de stad en namen centrale plekken in. Men heeft later vanwege de verkeerskundig-logistieke opvattingen deze gebouwen vaak naar de rand van de stad verdreven. Dat komt mede door de planologisch- stedenbouwkundige opvattingen over de scheiding van de verschillende functies in een stad. Werken, wonen, en verzorging werden ruimtelijk gescheiden in de moderne stedenbouw. Inmiddels komen we daar van terug en zien we de stad liever als een coherent geheel waar werken, wonen en ook zorg kunnen samengaan.

Andersom zorgt dit ziekenhuis zelf vanwege haar enorme bezoekersaantallen en het grote aantal medewerkers voor een grote dynamiek in de binnenstad van Enschede. Dat kan deze stad goed aan, er is ruimte genoeg om te parkeren. We hebben de grote aanwezige ondergrondse parkeergarage van 1650 plaatsen via een rolpad verbonden met het ziekenhuis en daardoor is het eenvoudig en comfortabel geworden om het ziekenhuis te bereiken en droog binnen te komen. Dat kan niet in elke stad, maar hier leek het meteen een logische verbinding. De parkeergarage is alleen op zaterdag bijna volledig bezet, maar omdat het in het ziekenhuis dan minder druk is bleek dat eenvoudig te combineren. Enschede is van een aangename maat waar fietsers, openbaar vervoer en auto's soepel samen hun weg vinden zonder congestie van enigerlei

aard te veroorzaken. Het MST is er van overtuigd dat de plaats die de gezondheidszorg in een stad inneemt zich mag afspiegelen in de zelfbewuste uitstraling van een groot en belangrijk gebouw, en tevens in de locatie die een dergelijk instituut in de context van de stad invult.

Door het gebouw op deze plek in de stad uit te breiden waren we in staat stedenbouwkundige “reparaties” te verrichten in een stad die gehavend is door de sloop van enorme (textiel) fabrieksterreinen. Aan de rand van de binnenstad ontstond voor het gebouw een nieuw plein, het Koningsplein dat de logische verbinding vormt met het voetgangersgebied van de binnenstad.

ARCHITECTUUR

Dit ziekenhuis telt meer dan 3000 kamers en we hebben getracht een heldere structuur aan te brengen binnen dit gebouw. Zes grote atria zorgen ervoor dat het licht doordringt tot diep in het gebouw. De basis wordt gevormd door de plattegrond in de vorm van een geopende hand. De “palm” van de hand vormt als het ware de ruggengraat, daar ligt de hoofdontsluiting, en vanuit deze centrale route vindt men de weg naar de verschillende afdelingen. De atria zijn de ruimten die een luchtige open wereld tussen binnen en buiten vormen. Daar verblijf je wanneer je langer moet wachten voordat je als patiënt door een arts gezien wordt, daar neem je de lift of de trap wanneer je de polikliniek bezoekt. De ruimten zijn zeer hoog en zorgen daardoor voor licht lucht en ruimte. Ze vormen de “longen” van het gebouw. Er zijn bomen geplaatst, niet alleen vanwege de fijne uitstraling van groen in het gebouw, maar ook om de ruimten het karakter van een semi-buitenruimte te geven. De kleurstelling en materialisering van het gebouw is eenvoudig. Hout, glas en witte wanden voeren de boventoon. We hebben gepoogd een sfeer te creëren die lang in de toekomst aangenaam kan blijven omdat ze niet modieus of trendgevoelig is. De vorm van het gebouw is overzichtelijk en eenvoudig; alleen een vloeiende curve ter hoogte van het Koningsplein is de uitzondering. Deze curve is stedenbouwkundig van belang en zet zich door in de architectuur; puien met gebogen glas en gebogen grote staalprofielen die de enorme houten liggers ondersteunen. Dat zorgt voor een dramatisch effect op de plek waar het uitzicht op het Koningsplein het mooist is.

De eenvoud van het gebouw maakt een mooie situering van kunstwerken mogelijk. De integratie van beeldende kunst en architectuur is de doelstelling geweest vanaf het eerste schetsontwerp. Het MST en de architect hebben intensief met de adviseur beeldende kunst samengewerkt om een harmonieus samengaan van beeldhouwwerk en ruimtelijkheid te kunnen bewerkstelligen. In die zin is er gepoogd om tot een pakkend totaalconcept te komen. En daar zijn we mijns inziens goed in geslaagd met dank aan alle samenwerkende partijen.

Harry Abels

IAA architecten

De verbeelding aan zet

Aandacht voor de belevingswaarde van het ziekenhuis is belangrijk geweest in het ontwerpproces. De keuze om dit ook met kunst te realiseren is door MST al tijdens het ontwerpproces van het gebouw gemaakt. Juist ook kunst, omdat dit de zinnen kan verzetten en de verbeelding aanspreekt. En dat is geen overbodige luxe op een plek waar je als mens zo sterk op jezelf wordt teruggeworpen.

We wilden een aantal grote kunstwerken op belangrijke plekken ontwikkelen, die door veel mensen gezien worden. Kunstwerken die mentaal van invloed zijn en ook een rol spelen in de ervaring van het gebouw. En die mooi verdeeld zijn over het ziekenhuis zodat je telkens weer ergens een bijzonder kunstwerk tegenkomt. Met een kleine, speciaal voor de gelegenheid opgerichte, kunstwerkgroep bestaande uit de projectmanager nieuwbouw, een arts, de projectarchitect onder aanvoering van het impresariaat voor kunstprojecten Kunst en Bedrijf-Gabi Prechtel hebben we een zoektocht naar de juiste invulling afgelegd.

Kunst in opdracht geeft alle ruimte om heel precies met de juiste uitgangspunten aan het werk te gaan. In het geval van een ziekenhuis vraagt dit om een extra fijngevoeligheid, omdat dit een plek is waar emoties dicht aan de oppervlakte liggen. Een ziekteperiode gaat gepaard met afhankelijkheid, kwetsbaarheid, onzekerheid, pijn en verdriet waarbij je als patiënt sterk met jezelf wordt geconfronteerd. Het ziekenhuis is een plek van uitersten waar sterke emoties vaak individueel worden doorleefd. Voor MST is voor de kunst opdrachten een overkoepelend thema opgesteld, namelijk dat van de Rite de Passage, wat symbool staat voor de weg die de patiënt zowel fysiek als emotioneel aflegt tijdens zijn ziekteperiode. Dit besef is gebruikt om tot zes kunstwerken met een ziel te komen die op belangrijke plekken te zien en te ervaren zijn. Dat zijn vijf verschillende kunstwerken geworden in de vijf atria en één in de halfondergrondse entree.

De kunstwerkgroep heeft een groep van zes kunstenaars geselecteerd die binnen het thema passen. Naast aandacht voor het individuele werk is ook expliciet gekeken naar de samenstelling van de groep. Omdat we een traject wilden ontwikkelen waarin elke kunstenaar weliswaar zijn eigen opdracht heeft, maar waar het geheel meer zou worden dan de som der delen. Dat vroeg om betrokken kunstenaars die ook geïnteresseerd zijn in het collectief en dat is met Merijn Bolink, Maria Roosen, Karin van Dam, Hans van Bentem, Ram Katzir en Geert Mul meer dan waargemaakt.

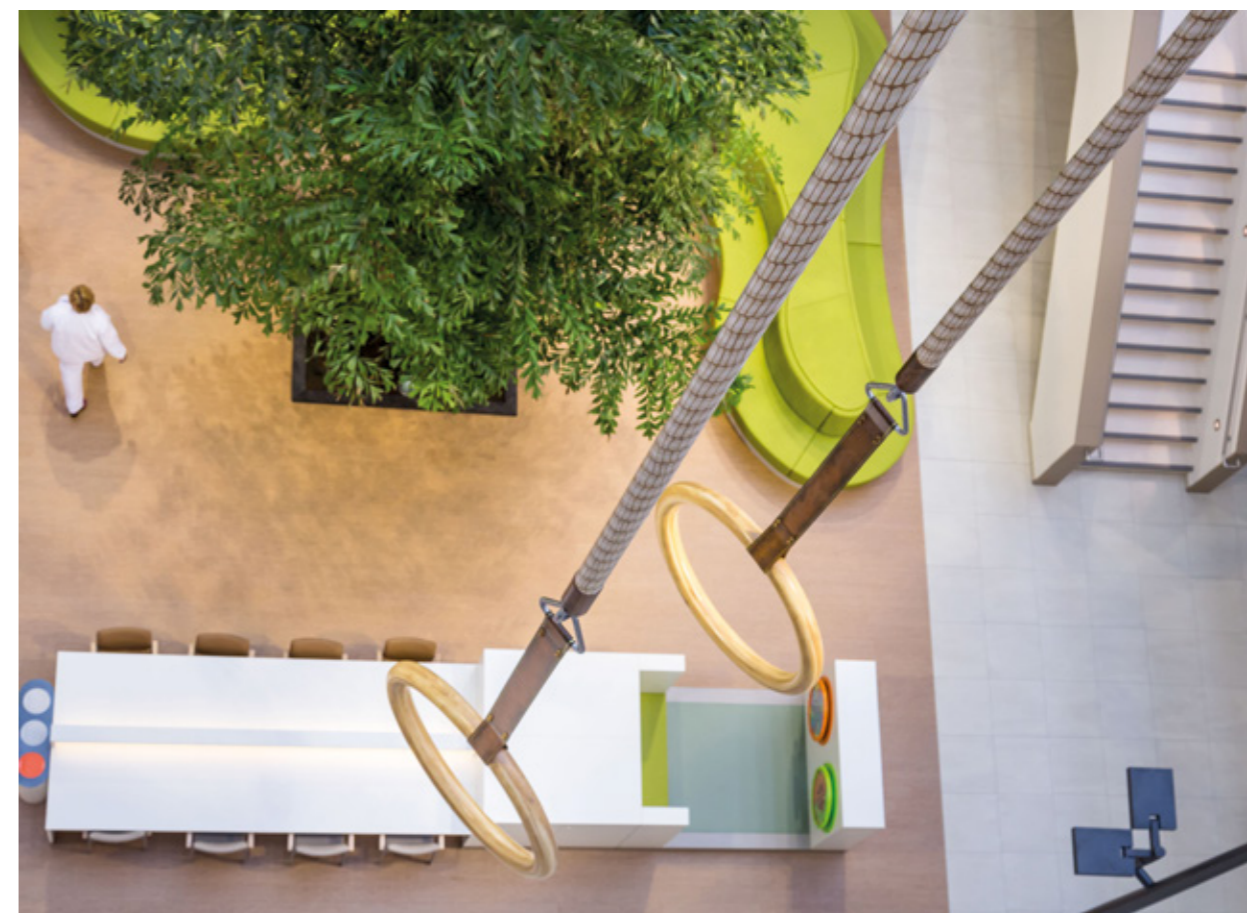
Op de bovenste drie verdiepingen zijn rondom de atria de eenpersoons verpleegkamers gegroepeerd. En omdat er zo hoog in het ziekenhuis behalve licht, lucht en ruimte niet veel anders te zien is, is er voor gekozen om juist hier grote kunstwerken te hangen die vanuit de verpleegkamers te zien zijn. Kunstwerken die open en associatief van aard zijn en vanuit verschillende standpunten aanzetten tot kijken, dwalen, afleiding en mijmeringen. Kunstwerken die bedoeld zijn als een soort gedachtevangers, die bovendien vanuit de omringende wachruimtes en de begane grond te zien zijn en elk atrium een heel eigen identiteit meegeeft. Heel anders is de situatie in de halfondergrondse entree. Waar de bezoekers vanuit de nabij gelegen Van Heekgarage via een 250 meter lange tunnel op een rolpad naar en van het ziekenhuis worden vervoerd. Via deze route komen dagelijks de meeste bezoekers. Mensen die in beslag worden genomen door hun eigen besognes en die onderweg zijn naar een afspraak of opname. Juist hier worden de bezoekers verrast door een groot fotowerk dat licht en uitzicht brengt aan het einde van de tunnel en dat de patiënten en bezoekers op de drempel van het ziekenhuis op een verrassende wijze welkom heet.

Het is bijzonder om tegelijkertijd zes monumentale kunst opdrachten te mogen uitgeven aan zes verschillende kunstenaars. MST durfde als opdrachtgever te kiezen voor deze aanpak om zo tot een grote verscheidenheid van kunstwerken te komen die uitnodigend en verhalend zijn. Waar veel aan te beleven valt zodat elke beschouwer er zijn eigen interpretatie aan kan geven. De kunstwerken zijn monumentaal aanwezig en worden op deze manier onlosmakelijk onderdeel van het ziekenhuis.

In de navolgende toelichtingen vertellen de kunstenaars hoe zij tot hun kunstwerken zijn gekomen.

Gabi Prechtl

Kunst en Bedrijf

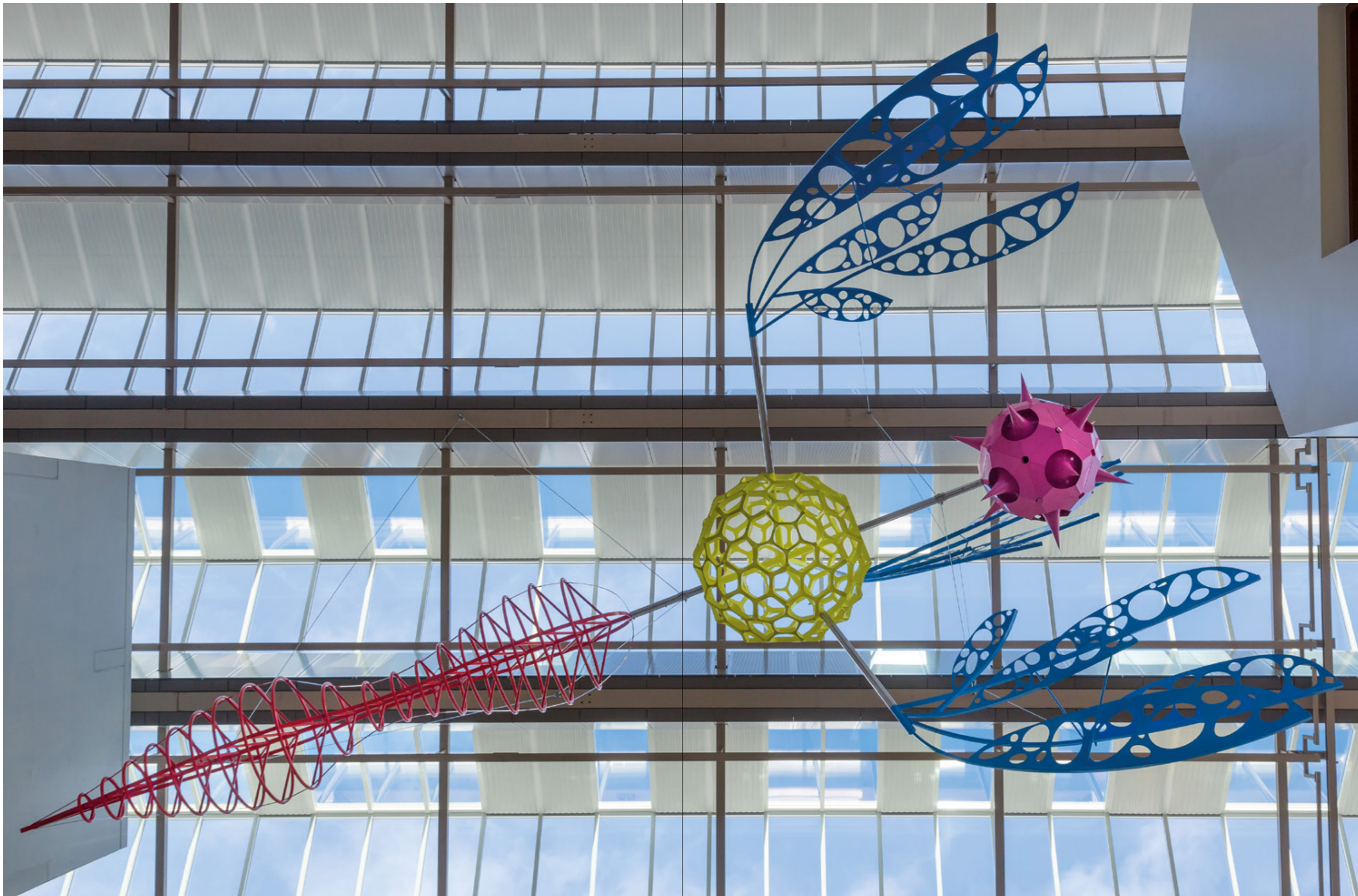

Hans van Bentem:

“In het ziekenhuis wordt lichaam en geest verpleegd. In mijn ontwerp staat daarom de metafoor van het lichaam centraal. Het grote atrium met het geknikte raam riep gelijk een ruimtelijk gevoel op voor een vliegende figuur. En het is dan ook een hangende, uit meerdere vormen samengestelde sculptuur geworden. Het is een soort skelet dat is opgebouwd uit vormen die geïnspireerd zijn op de microbiologische wereld, maar ook doen denken aan constructieve technieken. We zien overeenkomsten met bouwconstructies, chassis van vervoermiddelen als auto’s, vliegtuigen en schepen. Zoals het lichaam een systeem is dat uit verschillende delen bestaat, is ook dit object uit verschillende delen samengesteld. Het is een figuur met grote vleugels en een staartachtige vorm en een relatief klein lijf en kop die door het luchtruim zweeft, richting groot raam alsof het naar buiten vliegt. De kleuren zijn expressief, als een toverbal.

Voor de beschouwer zal dit beeld vele associaties kunnen oproepen. Het beeld met de titel *Carriage* verwondert, het prikkelt de fantasie, het doet de gedachten verzetten. Het lijkt aan de ziekenhuisomgeving te willen ontsnappen, als een luchtschip dat opstijgt en zich richt naar de buitenwereld, een reis naar andere werelden.”

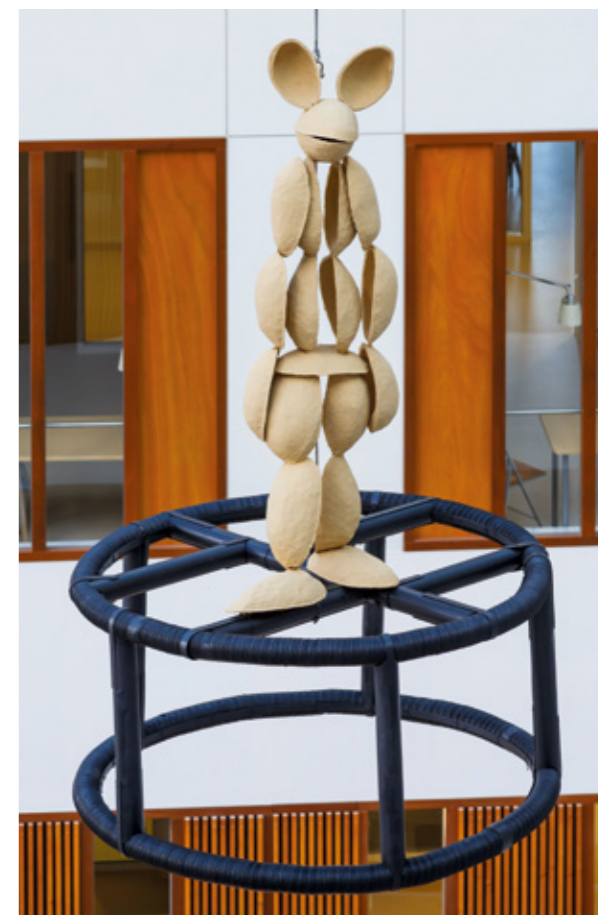

Merijn Bolink:

“Omdat in het ziekenhuis alle denkbare typen mensen komen, wilde ik graag mensen in verschillende houdingen laten zien, zodat ieder zijn eigen favoriet kan kiezen. Maar realistisch vormgegeven mensfiguren werden veel te letterlijk. Daarom heb ik gekozen voor een serie figuren die met zo min mogelijk identieke onderdelen toch een mensfiguur suggereren. Want met bijvoorbeeld 18 maïskorrels bleek ik een mensfiguur te kunnen samenstellen met voeten, benen, romp, armen, hoofd en oren. En met een karakteristieke lichaamshouding. Er is een mobile die hoog in de ruimte hangt. We zien vier platliggende wielen waarop vier figuurtjes staan, opgebouwd uit maïskorrels, pistachenoten, de schillen daarvan en lucifers en hun doosje.

Het wiel is de tweede metafoor die ik wilde verwerken. Het wiel staat voor het levenspad, dat de patiënt naar het ziekenhuis voert. Het ziekenhuis als kruispunt van alle levenswegen van alle verschillende patiënten, bezoekers en medewerkers. Hier parkeert men tijdelijk het lichaam om daarna weer verder te kunnen bewegen. De wielen zijn liggend opgehangen, zodat ze van onderaf gezien goed zichtbaar zijn. Terwijl de figuren die erop staan of zitten pas vanaf de hoger gelegen etages tot hun recht komen. Omdat de ruimte zo enorm is, is de beleving van een hangende sculptuur van beneden af gezien een heel andere dan van boven. Daar heb ik gebruik van gemaakt door de twee thema's op een andere manier in de ruimte te positioneren.”

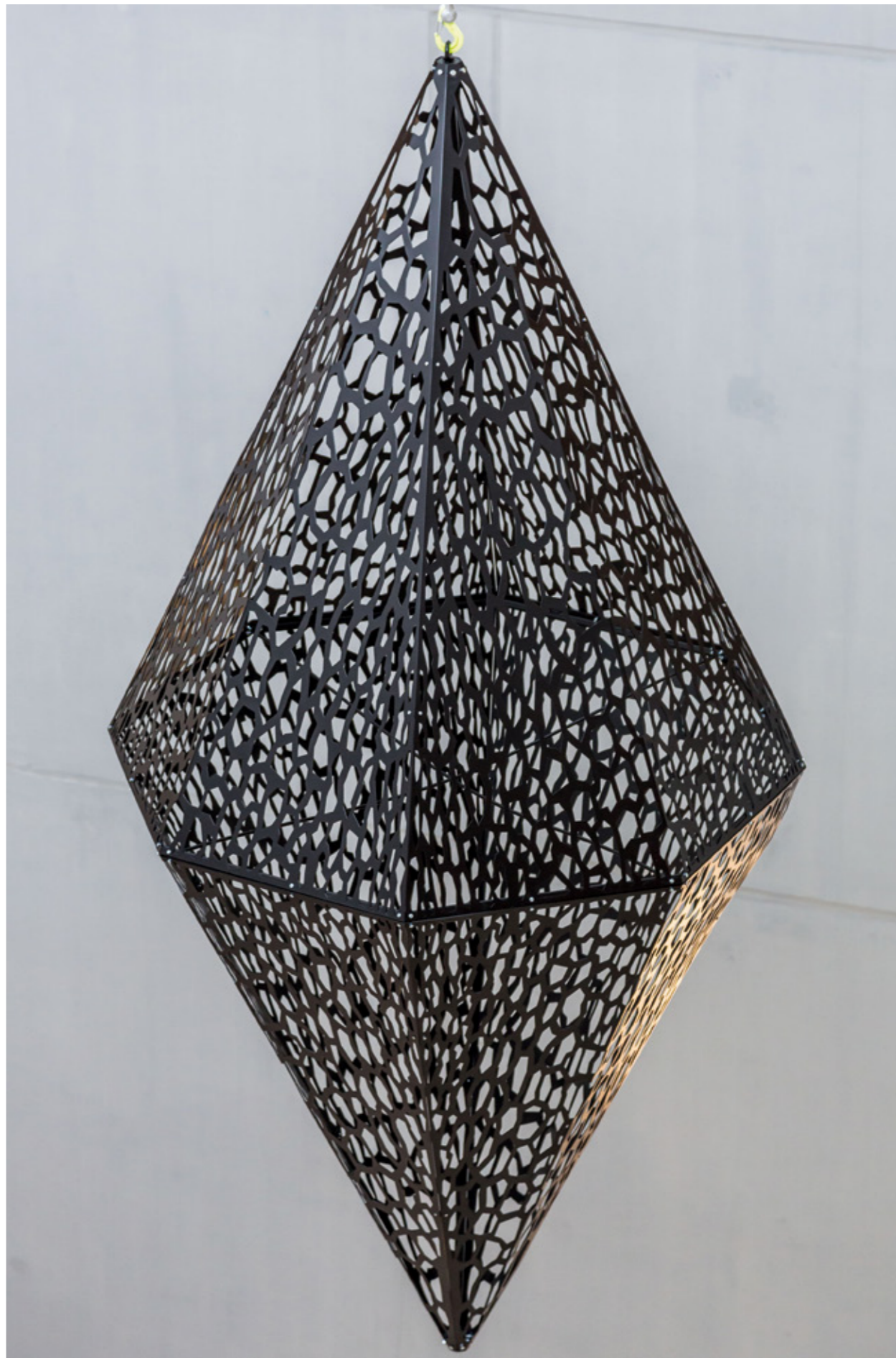
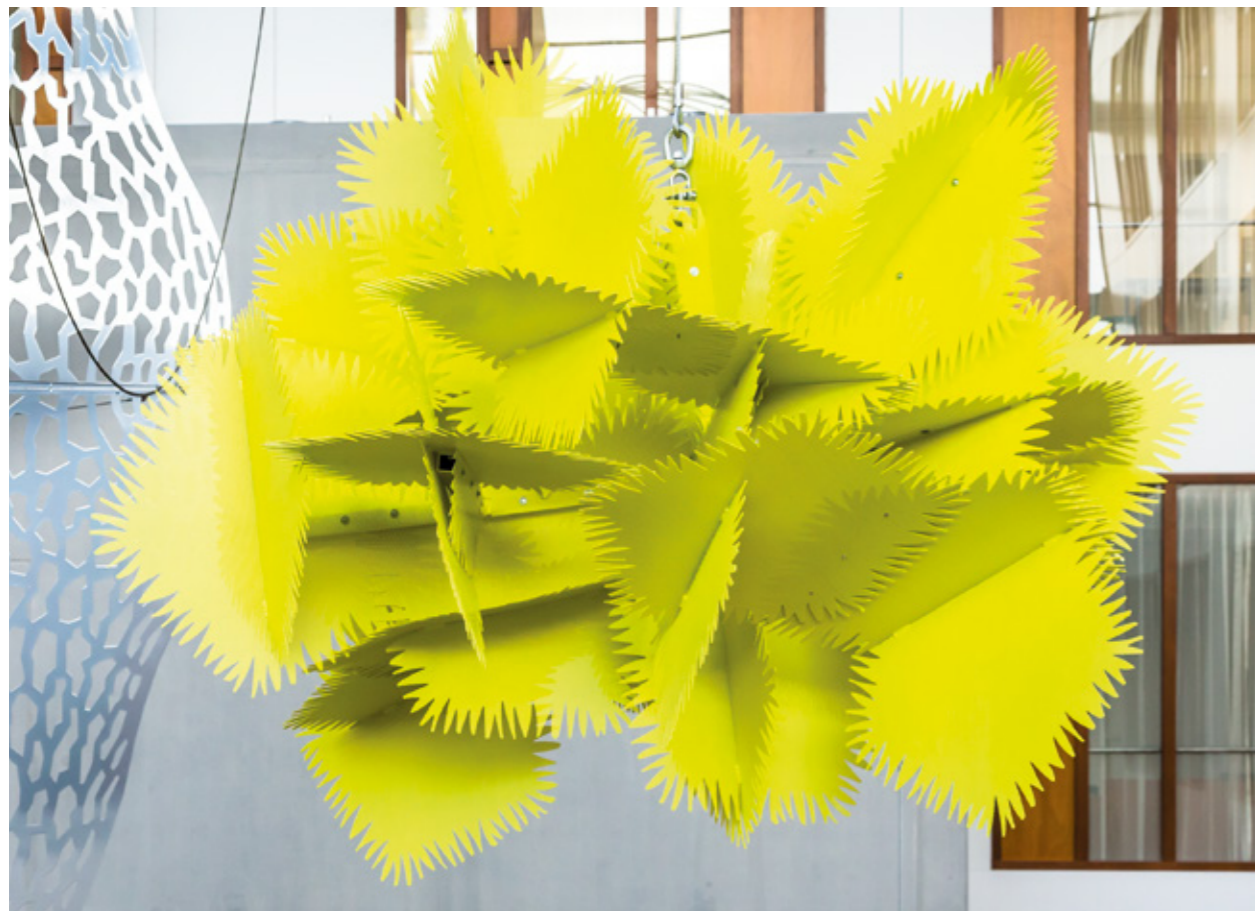

Karin van Dam:

“Voor het ziekenhuis probeerde ik mij voor te stellen hoe het is om van de ene dag op de andere in een andere leefsituatie te komen. Wat zou ik zelf het liefst willen zien als ik ziek op bed lig? Voor mij is dat de natuur, dichtbij de gewone dingen. Vanuit mijn fascinatie voor structuren en vormen van planten bestudeer ik al langere tijd zaden en planten in de Hortus Botanicus. Als je deze onder een microscoop legt komt een wonderlijke wereld tevoorschijn van bouwwerken die op een stedelijk organisme lijken. Een belangrijke structuur die steeds terugkomt in de natuur is de vijfhoek en functioneert als een repeterende bouwsteen. Zoals het roosje van de broccoli dat als klein onderdeel er precies zo uit ziet als de hele groente, dat is toch fascinerend. De vijfhoek staat voor mij symbool voor de vorm die alles van het leven in zich draagt, zowel het grote als het kleine. Het is een onuitputtelijke bron van inspiratie, zo ook voor MST.

Ik werk heel intuïtief vanuit het tekenen en dat heeft geleid tot een heel transparant beeld dat lijkt alsof het vanuit het platte vlak driedimensionaal is geworden. Alle elementen zijn, als je er langer naar kijkt opvouwbaar of opklapbaar, en zijn sterk en kwetsbaar tegelijk. Het smalle atrium heeft me uitgedaagd om een mobile te maken dat als een groeiend mechanisme in de ruimte hangt. Bestaande uit kegels, gekleurde wolken en pop-ups die vanuit elke hoek op een andere manier waar te nemen zijn. Het lijkt alsof het beeld, met als titel *Unseen Structures*, door verschillende vormen en kleuren voortdurend in beweging is.”

Ram Katzir:

“Hoe kan ik met mijn kunstwerk contact maken met patiënten en medewerkers en hoe kan ik ze verleiden tot interactie met het kunstwerk? Hoe kan ik hun aandacht vangen op een plek waar iedereen het liefst zo snel mogelijk weer vertrekt? Ik werd geïnspireerd door de sfeer in het atrium met het vele hout en de levende boom. Het zijn warme elementen in een reusachtige witte ruimte, die ik met mijn kunstwerken wilde versterken. Ik zocht naar stimulerende elementen die naar gezondheid in plaats van ziekte verwijzen en zo associeerde ik naar de sportschool van vroeger, die een fantastische sfeer en geur had van leer, touw en hout.

Het is een installatie geworden die het atrium transformeert in een speelse en surrealistische ruimte, die herinnert aan die ouderwetse sportschool. Diverse elementen, zoals ringen, touwladders, wandrekken en een klimtouw hangen verspreid door het atrium. De beschouwer ‘beweegt’ met zijn ogen door deze curieuze sportzaal waar niets is wat het lijkt. De afmetingen van de verschillende onderdelen steken de draak met de realiteit en de materialen lijken weliswaar op touw en hout, maar zijn het niet. Alles wat we zien is een regelrechte geschilderde illusie en speelt een spel met onze perceptie van de werkelijkheid.

De titel *KONG* verwijst naar de video-game Donkey Kong waarin een aap van ladder naar ladder springt. *KONG* is ook een routine van parkour-atleten. Parkour is een holistische loopdiscipline waarin de beoefenaars proberen hindernissen te slechten op een zo vloeiend mogelijke wijze. Het doel van parkour is het verleggen van grenzen, middels een breed scala aan technieken om obstakels te overwinnen. *KONG* als metafoor in het MST als magische ruimte, waar perspectieven verschuiven, nieuwe ideeën weerkaatsen en de fantasie van patiënten, bezoekers en medewerkers geprikkeld worden.”

Geert Mul:

“De halfondergrondse entree is een complexe ruimte voor een kunstwerk, omdat mensen er doorheen trekken in plaats van er te blijven staan. Het moest dus een werk worden dat juist vanuit de beweging te ervaren is en dat ondanks het korte verblijf in deze ruimte toch leesbaar is. Ik heb gekozen voor een beeld dat iedereen zal herkennen, namelijk dat van het landschap. Ik ben in verschillende seizoenen door het Twentse landschap getrokken en heb honderden foto’s gemaakt van graslanden, bloemen en heide. Van boomgroepen, vennetjes en bosranden. Van wolkenluchten tot de karakteristieke Kroezeboom op de Fleringer Es. Al dit beeldmateriaal is voor mij als verf voor een schilder. Maar ik maak gebruik van nieuwe media zoals een camera, computerbewerking en een lichtprogramma.

Het landschap voor MST lijkt op een lokaal Twents landschap, maar schijn bedriegt. Het werk heeft de dubbelzinnige titel *Natureally*. Het is geen bestaande natuur, maar een geconstrueerd beeld. Het is een landschap dat op een raadselachtige manier in beweging is, waar onderdelen verschijnen en verdwijnen. Waar verschillende seizoenen te zien zijn, waar grasland plotseling een vennetje wordt, waar wolkenluchten veranderen en waar de boom in blad staat, maar ook kaal is. En waar kleur, licht en donker belangrijke elementen zijn. Net zo als in het echte leven, waar de levenscyclus voortdurend in beweging is.”

Maria Roosen:

“Hoe kan ik een beeld maken dat verwondert, dat aangenaam is om naar te kijken, dat een ontdekkingstocht is, waar je met je ogen en gedachten doorheen kan dwalen en dat vanaf verschillende plekken te zien zal zijn? Mijn zoektocht is begonnen bij de ruimtelijke beleving van het ziekenhuis. Het voelt als een stad met hoge gebouwen en het atrium wordt daarbij een buitenruimte. Het begon met mijn gevoel om de ruimte te willen overbruggen in combinatie met de behoefte aan natuur. De brug als metafoor voor het verblijf in het ziekenhuis; van het een naar het ander, van transitie, een overgangspek.

Ik liet mij inspireren door de Impressionisten en specifiek door de schilder Claude Monet. Hij heeft zijn tuin in Giverny (Frankrijk) vele malen geschilderd, waarbij het boogbruggetje inmiddels een icoon geworden is. Zo kwam ik op het idee om het atrium als watertuin te interpreteren waar een boogbrug de ruimte imaginair overbrugt. Aan de brug hangen ongeveer 300 gekleurde glasvormen en aan de uitlopers van de brug liggen glazen plompenbladeren rustig op ‘het wateroppervlak’ en heb het kunstwerk de titel *Brug* (naar Claude Monet) meegegeven. Er ontstaat één groot kleurig schouwspel waar van alles aan te ontdekken valt: amethisten, kristallen, harten, ogen, fruit en groentes. Het is beeld geworden dat een extra dimensie aan de ruimte geeft, dat herkenbaar en tegelijkertijd een ontdekkingstocht zal zijn.”

Feiten en cijfers

Oppervlakte:	MST nieuwbouw: 78.400 m ²
Bedden:	620 (inclusief het VKC)
Investering:	Nieuwbouw: € 230 miljoen (inclusief btw) Medische apparatuur en ICT: € 63 miljoen (inclusief btw)
Opdrachtgever:	Medisch Spectrum Twente (dr. A.L.P. Buitelaar) Projectbureau Nieuwbouw (ing. M. Breedijk)
Huisvestingsadviseur:	ptg advies (ir. K.C.A. Pieterse)
Bouwkundig ontwerp:	IAA Architecten (ir. H.A.M. Abels)
Techniekconcept:	Arup (ir. J. Wiedenhoff)
Realisatie:	Bouwcombinatie: DuraVermeer/Trebbe/Goossen Te Pas Bouw Installatiecombinatie: Croon/Unica/Wolter & Dros
Bouwtijd:	Mei 2012 – Juli 2015

Colofon:

Dit is een uitgave van Medisch Spectrum Twente,
in samenwerking met IAA Architecten en
impresariaat Kunst en Bedrijf–Gabi Prechtl.

Tekstbijdragen:

Harry Abels
Gabi Prechtl
Marien Breedijk
Alp Buitelaar

Fotografie:

Harry Cock: p 2, p 6, p 9 (o.), p 12/13, p 15,
p 22/23, p 24, p 25 (l.b.), p 26 (b.), p 62
Jannes Linders: p 4/5, p 16/17, p 18, p 21 (l.b.),
p 25 (r.b.), p 28/29, p 30 t/m p 61
Bernard Vink: p 9 (b.), p 10, p 21 (r.b.), p 21 (o.),
p 25 (o.), p 26 (o.)

Ontwerp/opmaak:

Wout de Vringer

Druk:

Drukkerij ANDO graphic

Oplage

5200 exemplaren

Meer informatie over MST is te vinden op
www.MST.nl

Juni 2016

MST:

Koningsplein 1
7512 KZ Enschede
T + 31 (0)53 487 2000
www.MST.nl

IAA-Architecten:

Kantoor Amsterdam
KNSM Laan 53
1019 LB Amsterdam
T + 31 (0)20 520 0080
www.iaa-architecten.nl

IAA Architecten

Kunst en Bedrijf–Gabi Prechtl:

Impresariaat voor kunstprojecten
Huizerstraatweg 5
1411 GK Naarden
T + 31 (0)20 623 0271
www.kunstenbedrijf.nl

kunst en BEDRIJF
gabi PRECHTL